

Мила Б. Бељански

Руженка Ј. Шимоњи Чернак

Миа Р. Марић

Универзитет у Новом Саду

Педагошки факултет у Сомбору

Катедра за друштвене науке

УДК 37.018.43-055.52:[616.98:578.834(497.11)]

DOI 10.46793/Uzdanica18.II.083B

Оригинални научни рад

Примљен: 20. август 2021.

Прихваћен: 5. новембар 2021.

ПЕРЦЕПЦИЈА УЧЕЊА НА ДАЉИНУ ОД СТРАНЕ РОДИТЕЉА ТОКОМ ПАНДЕМИЈЕ КОВИДА 19¹

Апстракт: Образовни системи су се у условима пандемије ковида 19 морали прилагодити новој ситуацији. У Србији је од марта до маја 2020. настава потпуно прешла у онлајн вид рада. У овом раду представљамо резултате перцепције учења на даљину родитеља деце основношколског узраста, што је део ширег истраживања наставе и учења на даљину. Истраживање је спроведено на узорку од 554 родитеља из Србије. Коришћен је онлајн-упитник посебно конструисан за потребе овог истраживања. Основни циљ је био одговор на питање на који начин родитељи опажају реализацију наставе на даљину. У раду су приказани резултати везани за опажање предности, недостатака и тешкоћа учења на даљину. Резултати су показали да се учењем на даљину највише бавила мајка, да је за то одвајано између једног и два сата дневно и да су родитељи у већој мери свесни тешкоћа и недостатака него предности оваквог начина учења. Као предност родитељи највише наводе да употреба ИК технологија доприноси унапређењу наставе. Међу недостатке најчешће убрајају одсуство контакта са другом децом и проблем добијања увременене повратне информације од учитеља. Када се ради о доминантним тешкоћама, родитељи перципирају да је превисше градива и задатака на недељном нивоу, временска организација учења код куће и недовољна комуникација са наставницима. Значај овог истраживања огледа се у његовом експлоративном карактеру и чињеници да је реализовано управо у тренутку када се онлајн-учење одвијало.

Кључне речи: ковид 19, онлајн-настава, основна школа, родитељи.

Пандемија корона вируса (ковид 19) обухватила је скоро три милиона људи у 148 држава, што је резултирало смрћу више од две стотине хиљада људи широм света (Бамани 2020: 10). Таква криза утицала је и на образовни систем, многе школе биле су (или су још увек) затворене у циљу заустављања ширења пандемије.

¹ Чланак је настао као резултат рада на пројекту „Друштвени феномени и савремена школа: иновације у настави у функцији ефикасног усвајања садржаја о друштву” (бр. 05-5-2/19-2), који се 2020/21. године реализује на Педагошком факултету у Сомбору, Универзитета у Новом Саду.

Школе су биле места друштвене активности и људске интеракције, а промена начина рада утицала је и на ученике и на учитеље и на родитеље. Школе су биле затворене, али се образовни процес наставио онлајн. Коришћени су различити медији за пренос наставних садржаја – телевизијски програми, различите друштвене мреже, платформе...

Образовање деце у данашње модерно време није само посао наставника и учитеља у школи. Врло често се дешава да и родитељи активно учествују у том процесу како би помогли својој деци да из мноштва доступних информација издвоје податке које морају усвојити (Ситуморанг и др. 2020: 57), а у циљу остваривања самосталности и развијања потребе за целоживотним учењем. Овакав начин рада дао је прилику родитељима, који су такође радили од куће, да преузму одговорност за несметан процес учења своје деце. Са друге стране, родитељи суочавање са карантином наводе као стресно искуство јер морају да уравнотеже лични живот, рад, васпитање и образовање деце, остајући сами без других извора помоћи (Спинели и др. 2020: 6).

У дигитално доба, образовне институције и представници образовања све више промовишу онлајн-учење, што је у данашње време довело до делимичног преласка са традиционалног учења на учење на даљину и онлајн-учење (Алдхафери и др. 2016). Развој комуникационе и информационе технологије доводи до великих могућности коришћења и у пољу образовања (Ситуморанг и др. 2020: 58). Учење на даљину (енгл. *distance learning*) није нов концепт. Данас се спроводи путем савремених технологија – имејла, ЦД-а, онлајн-комуникација путем бројних платформи и средстава за комуникацију – *Moodle, Google Classroom, Viber, Skype* и других. Образовање, односно учење на даљину постоји већ више од 100 година, али је постојањем интернета добило нову димензију. Нова димензија учења на даљину настала је и у последњих неколико месеци заменивши традиционално учење услед пандемије ковида 19. Према препорукама Светске здравствене организације (World Health Organization, 2019), цео свет нашао се у ситуацији држања социјалне и физичке дистанце, дакле остајања код куће. Поштовање социјалне и физичке дистанце у различитим земљама креирало је тешке изборе по питању имплементације учења на даљину (Расмитадила и др. 2020: 91).

Законом о основном образовању и васпитању (Сл. гласник РС, 55/2013) створени су законски предуслови за несметано извођење наставе на даљину, која се у редовним условима могла остварити на захтев родитеља, односно старатеља, а у пандемији заразних болести, због социјалног дистанцирања, на захтев Владе и Министарства просвете Србије. Након што су у марту 2020. затворене све образовне установе на целој територији Србије, због пандемије ковида 19, уведено је учење на даљину. Настава се изводила на интернет платформи Радио телевизије Србије РТС Планета, на којој су били доступни сви емитовани часови за ученике основних и средњих школа по програму који је сачинило Министарство просвете, науке и технолошког развоја Ре-

публике Србије. Часове на интернет платформи РТС Планета ученици су могли пратити када год желе, могли су их паузирати, наставити или поново више пута погледати. Према том моделу, ђаци би део градива учили од куће, док би само повремено, подељени у групе, долазили у образовне установе.

Аутори неких ранијих истраживања (Едвардс и др. 2012; Залазник 2019) наводе аргументе против учења на даљину, јер деца тако не могу да развију у довољној мери социјалне и емоционалне компетенције, односно, такав облик учења не доприноси њиховом целокупном развоју. Овакав концепт учења има бројне недостатке као што су немогућност да баш сви ученици поседују одговарајуће рачунаре и опрему потребну за реализацију наставе. Велики број ученика и њихових родитеља не познају у довољној мери начин коришћења нових образовних технологија и медија, а за наставника овакав начин рада изискује веће оптерећење у припреми наставних садржаја. Многи аутори наводе негативне ефекте дугог провођења времена испред екрана као што су нерегуларно спавање, проблеми са пажњом и развојем језика (Делоч и др. 2010: 1571; Хатсиђани и др. 2014: 118), као и изостанак социјалних контаката (Микелић Прерадовић и др. 2016: 129).

Са друге стране, неки аутори (према Донг и др. 2020: 3) наводе да дигитално учење може да помогне деци предшколског узраста да разумеју апстрактне појмове и да их укључи у заједничко учење, расуђивање и решавање проблема. Као предности учења на даљину наводе се (Микелић Прерадовић и др. 2016: 131) смањење просторних и временских ограничења и негуљење драгоценог времена на путу од куће до школе, чиме се смањују трошкови смештаја и превоза. Ученици учећи на даљину користе властиту темпо учења, што је једна од великих предности која подржава принцип самоактивности, диференцијације и индивидуализације наставног рада.

Већина родитеља има негативно уверење у вези са вредностима и бенефитима учења на даљину и сматра да традиционално учење у детињству има веће предности (Донг и др. 2020: 15), највише због тога што традиционално схватање детињства код родитеља подразумева слободну игру и активности напољу. Као што су приметили Арнот и Јеланд (Арнот и др. 2020: 126), изазови остају у разумевању детињства у 21. веку и процеса учења у које је потребно интегрисати нове технологије. Исто тако постоји велика забринутост родитеља у вези са опасним садржајем на интернету на који деца могу наићи неконтролисаним и неограниченим употребом. Са друге стране, постоје студије које наводе да родитељи почињу да верују у бенефите дигиталног учења и сматрају га прихватљивим када га деца употребљавају код куће (Микелић Прерадовић и др. 2016: 130; Ноуен и др. 2018: 4). Родитељи развијају позитиван став у вези са употребом рачунара због тога што деца могу стећи драгоцене техничке вештине и образовање о томе како да користе рачунаре за унапређење академског развоја и обезбеђивање већих могућности приликом запослења (Хоџис и др. 2020: 3). Такође, родитељи са вишим нивоом

образовања верују да учење на даљину може код деце развити компетенције за учење, језичке способности, способност самоизражавања и социјалне компетенције (Лепичник-Водопивец и др. 2013: 124).

Постоји мишљење да су деца врло заинтересована за медије и технологију (Шаркинс и др. 2016: 440), па је због тога необично и другачије мишљење родитеља да њиховој деци није интересантно да уче користећи дигиталне садржаје, те да су тада незаинтересована, неактивна и нефокусирана (Донг и др. 2020: 24). Исто тако, постоји мишљење да у новонасталој пандемијској ситуацији родитељи процењују да деци треба више времена да заврше школске обавезе него пре, али да су им потребне такве обавезе и да се породица добро сналази са свим обавезама које пред њих ставља учење на даљину (Бром и др. 2020: 5), иако постоје породице са различитим образовним и социјалним статусима и различитим виђењем ове ситуације (Бамани 2020: 24). Родитељи описују да су имали проблема са балансирањем између обавеза и мотивисањем деце, као и проблем у вези са исходом учења (Гарб 2020: 59). Интернет конекција и поседовање рачунара и смартфона су основне потребе за учење на даљину. Постоји несклад између приступа брзом интернету у руралним и урбаним подручјима, као и између социоекономских класа (Долан 2016: 27; Хејл и др. 2010: 1316), те су доступност интернета и уређаја за учење проблеми који се стављају пред родитеље у овој ситуацији.

МЕТОДОЛОШКИ ДЕО

Основни проблем истраживања може се формулисати у виду питања: На који начин родитељи ученика опажају реализацију наставе на даљину током ванредног стања уведеног за време трајања епидемије ковида 19? У складу са проблемом, у овом истраживању које је првенствено експлоративног карактера, главни циљ је представљало испитивање перцепције учења на даљину од стране родитеља, кроз призму уочених предности, као и недостатака и тешкоћа које су родитељи навели као одлике оваквог вида наставе.

Истраживачки тим са Педагошког факултета у Сомбору саставио је упитник за родитеље деце која похађају основну школу у Србији. Родитељи су упитник попуњавали електронским путем, као *Google Docs* формула.² Истраживање је спроведено у априлу и мају 2020. године. Упитник је састављен од општих, основних социодемографских података (8 питања) и 13 питања на која су родитељи одговарали означавањем броја који најбоље описује њихове ставове и мишљења за сваку тврдњу на петостепеној скали. Упитник је понудио могућност одговора на питања која се тичу осећања у вези са тренутном ситуацијом, мотивацијом, проценом квалитета часова на ТВ-у,

² Упитник је био доступан на адреси <https://forms.gle/u5FNPnwryv7RyQnSA>.

предностима учења на даљину, недостацима учења на даљину, тешкоћама у вези са учењем на даљину и проценом недостајања школе и вршњака. За потребе овог рада анализирани су подаци који се односе на предности, недостатке и тешкоће са којима су се родитељи и њихова деца сусрели приликом учења на даљину. У истраживању је учествовало 554 родитеља са територије целе Србије, првенствено из Војводине. Преглед карактеристика узорка се налази у Табели 1.

Табела 1. Преглед неких карактеристика узорка

Пол	Средина	Степен образовања	Статус запослења током ванредног стања	Број школске деце у породици
мушкарци 59	градска 397	основна школа 18	запослен/одлази на посао 197	1 262 2 242
жене 495	приградска 77	средња школа 202	запослен/ради од куће 193	3 43 4 7
		сеоска 80	виша школа 142	запослен/не ради 68
		основне/мастер студије 146	незапослен 96	
		магистратура/докторат 46		

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

У породици је у учењу на даљину највише била ангажована мајка (48%) или су деца радила самостално (25,4%), и на учење са децом основношколског узраста су дневно издвајали од 1 до 2 сата (30,5%) или чак и више од 2 сата (33,5%).

У наставку ћемо приказати резултате перцепције родитеља – предности, тешкоћа и недостатака учења на даљину, као и тестирање значајности разлика на основу места становања родитеља, степена образовања родитеља, статуса запослења родитеља током ванредног стања и у односу на број деце школског узраста (Табела 2).

Табела 2. Дескриптивни показатељи родитељске перцепције предности учења на даљину

	Max	M	SD
Брже је и ефикасније	5	2,46	1,09
Захтева мање ресурса	5	2,76	1,13
Економичније је	5	2,92	1,15
Добро је што се ради од куће	5	2,55	1,18
Циљеви се постижу на ефикаснији и савременији начин	5	2,43	1,08
Због ИК технологија постоји унапређење квалитета наставе и савременији стандарди	5	3,01	1,19
Рад од куће је економичнији	5	2,81	1,19

Из Табеле 2 можемо да видимо да се родитељи најмање слажу да је брже и економичније, а највише да употреба ИКТ доприноси савременијој настави.

Табела 3. Дескриптивни показатељи родитељске перцепције недостатака учења на даљину

	Max	M	SD
Недостатак времена	5	3,09	1,15
Потребни ИКТ ресурси	5	3,66	1,14
Контакт са ученицима	5	4,21	0,96
Повратне информације	5	3,70	1,17
Захтева посебна знања	5	3,57	1,13
Неопходна ИКТ подршка	5	3,76	1,15
Нема директног контакта	5	3,77	1,13

Из Табеле 3 видимо да се родитељи највише слажу да учење на даљину доводи до недостатака у виду изостанка повратне информације, ИТ подршке и директног контакта.

ТЕСТИРАЊЕ ЗНАЧАЈНОСТИ РАЗЛИКА НА АЈТЕМИМА БЕЗАНИМ ЗА ПРЕДНОСТИ

Табела 4. Резултати тестирања значајности разлика

Ајтеми	Циљеви се постижу на бржи и ефикаснији начин	Учење на даљину је економичније	Рад од куће је економичнији
варијабле	ниво варијабле	AS	
степен образовања*	СШ	2,82	
	ВШ	3,10	
	О/М	3,17	
	р	0,05	
статус запослења**	ниво варијабле	AS	
	зап/иде	2,37	
	зап/кућа	2,40	
	зап/не	2,29	
	незап	2,70	
	р	0,05	
број деце	ниво варијабле	AS	ниво варијабле AS
	једно	3,03	једно 2,58
	двоје	2,80	двоје 2,58
	троје	2,49	троје 2,30
	р	0,02	р 0,03

* СШ – средња школа; ВШ – виша школа; О/М – основне или мастер студије

** зап/иде – запослени а одлазе на посао; зап/кућа – запослени а раде од куће; зап/не – запослени а не раде; незап – незапослени

Тестирање значајности разлика је показало да се на појединим ајтемима одговори разликују у односу на степен образовања родитеља, статус запослења и број деце (Табела 4).

ТЕСТИРАЊА ЗНАЧАЈНОСТИ РАЗЛИКА НА АЈТЕМИМА ВЕЗАНИМ ЗА НЕДОСТАТКЕ

У Табели 5 су приказани најважнији резултати тестирања значајности разлика међу ајтемима везаним за недостатке у учењу на даљину.

Табела 5. Резултати тестирања значајности разлика

Ајтеми	Потребни ИКТ ресурси		Контакт са ученицима		Захтева посебна знања	Неопходна ИКТ подршка	Нема директног контакта		
<i>Варијабле сшановања</i>	Ниво варијабле	AS	Ниво варијабле	AS					
<i>Месјо сшановања</i>	градска	3,68	градска	4,27					
	приградска	3,39	приградска	3,95					
	сеоска	3,81							
	р	0,05	р	0,03					
<i>Сшјен образовања*</i>	Ниво варијабле	AS			Ниво варијабле	AS			
	ОШ	3,11							
	СШ	3,31			СШ	3,30			
	ВШ	3,77			ВШ	3,61			
	О/М	3,97			О/М	3,80			
	М/Д	4,04			М/Д	4,00			
	р	0,01			р	0,00			
<i>Сшјус запослења**</i>	ниво варијабле	AS	ниво варијабле	AS		ниво варијабле	AS	ниво варијабле	AS
	зап/иде	3,62	зап/иде	4,10		зап/иде	3,74	зап/иде	3,71
	зап/кућа	3,90	зап/кућа	4,44		зап/кућа	4,05	зап/кућа	3,95
	зап/не	3,44	зап/не	4,16		зап/не	3,40	зап/не	3,59
	незап	3,40	незап	4,02		незап	3,51	незап	3,65
	р	0,00	р	0,00		р	0,00	р	0,03

* СШ – средња школа; ВШ – виша школа; О/М – основне или мастер студије; М/Д – магистратура и докторат

** зап/иде – запослени а одлазе на посао; зап/кућа – запослени а раде од куће; зап/не – запослени а не раде; незап – незапослени

РЕЗУЛТАТИ ИСПИТИВАЊА ТЕШКОЋА У УЧЕЊУ НА ДАЉИНУ

Родитељи као највећу тешкоћу наводе временску организацију учења и превише градива. Најмање се слажу да је тешкоћа у недовољној количини градива, недостатку адекватног простора и недостатку опреме. Такође, у свим

испитиваним сегментима дескриптивни показатељи нам указују на перцепцију тешкоћа у учењу од стране родитеља (Табела 6).

Табела 6. Дескриптивни показатељи родитељске перцепције тешкоћа у учењу на даљину

	Max	M	SD
Временска организација учења	5	3,01	1,27
Недовољна комуникација са наставницима	5	2,85	1,28
Израда домаћих задатака	5	2,63	1,18
Недостатак опреме	5	2,16	1,21
Недостатак интернет конекције	5	2,46	1,29
Неразумевање градива	5	2,70	1,22
Превише градива	5	3,12	1,27
Недовољно градива	5	2,04	1,01
Недостатак адекватног простора	5	2,16	1,18
Недостатак упутстава од наставника	5	2,25	1,22

ТЕСТИРАЊА ЗНАЧАЈНОСТИ РАЗЛИКА НА АЈТЕМИМА ВЕЗАНИМ ЗА ТЕШКОЋЕ

Најважнији резултати тестирања значајности разлика на ајтемима везаним за тешкоће у учењу на даљину се налазе у Табели 7. Разлике постоје у односу на варијабле *Ситијус зайослења* и *Број деце у породици*.

ДИСКУСИЈА

Генерално се стиче утисак да родитељи учење на даљину не доживљавају као вид учења који има своје нарочите предности, што указује на то да су наклоњенији тзв. „редовном” начину реализације наставе. На ово упућује чињеница да више опажају недостатке него предности онлајн-наставе. Све-сни су да је ово савременији вид образовања, али се не слажу да је уједно и бржи и економичнији. Овакав налаз је у одређеној мери и очекиван, с обзиром на то да су се родитељи изненада, без претходне припреме, нашли у непознатим околностима, које су захтевале нове механизме адаптације, специфична знања и дигиталне вештине, те реорганизацију времена и усклађивање обавеза код куће и на послу. Томе треба додати и стрес због непосредне здравствене претње по њих и њима блиске особе, који је додатно усложњавао новонастале околности. На ово указују и други аутори који су се бавили прилагођавањем родитеља на карантинске услове и помоћ деци у учењу током пандемије корона вируса (Донг и др. 2020: 15; Гарб 2020: 59; Ситуморанг и др. 2020: 57; Спинели и др. 2020: 6). Родитељи су и у оквиру редовне наставе били укључени у васпитно-образовни процес (Ситуморанг и др. 2020: 57),

Табела 7. Резултати тестирања значајности разлика

Ајтеми	Временска организација учења		Израда домаћих задатака		Недостатак опреме		Неразумевање градива		Недостатак интернет конекције	
Варијабле	ниво варијабле	AS	ниво варијабле	AS	ниво варијабле	AS	ниво варијабле	AS	ниво варијабле	AS
<i>Сјајус зайослења*</i>	зап/иде	3,20	зап/иде	2,78	зап/иде	2,23	зап/иде	2,90		
	зап/не	2,76	зап/не	2,48	зап/кућа	1,92	зап/кућа	2,45		
	незап	2,75			зап/не	2,10	незап	2,82		
	р	0,01	р	0,05	незап	2,54				
<i>Број геце</i>			ниво варијабле	AS	ниво варијабле	AS	ниво варијабле	AS	ниво варијабле	AS
			једно д.	2,49	једно д.	1,98	једно д.	2,60	једно д.	2,27
			двоје д.	2,70	двоје д.	2,25	троје д.	3,00	ниво варијабле	2,55
			троје д.	2,93	троје д.	2,65			једно д.	2,95
			р	0,03	р	0,00	р	0,01	р	0,00
			Недовољна комуникација са наставницима	Недостатак адекватног простора	Недостатак упутства од наставника					
			ниво варијабле	AS	ниво варијабле	AS	ниво варијабле	AS		
		једно д.	2,72	једно д.	2,00	двоје д.	2,37			
		двоје д.	2,90	двоје д.	2,25					
		троје д.	3,37	троје д.	2,56	троје д.	2,56			
		р	0,01	р	0,00	р	0,02			

* зап/иде – запослени а одлазе на посао; зап/кућа – запослени а раде од куће; зап/не – запослени а не раде; незап – незапослени

али не на овакав начин и у мери у којој је то захтевало учење на даљину, када деца нису имала директан контакт са наставницима ни другим ученицима, већ су време проводила искључиво у родитељском окружењу.

Податак да је у учењу на даљину са децом знатно више времена проводила мајка показује нам да је друштво у Србији још увек патријархално уређено, да су тачно утврђене улоге мајке и оца и да су послови око васпитања и образовања у нашој средини доминантно женске обавезе.

Када је реч о перципираним предностима учења на даљину, показало се да образованији родитељи више опажају да употреба ИК технологија доприноси унапређењу наставе. Ово је очекивано, у светлу претходних студија и чињенице да образованији родитељи имају и сами више знања, искуства и вештина у употреби дигиталних технологија у професионалном контексту, па су тако свеснији и могућности које ова технологија пружа у образовном домену (Лепичник-Водопивец и др. 2013: 124; Ситуморанг и др. 2020: 58). Незапослени родитељи у већој мери сматрају да се циљеви постижу на ефикаснији и савременији начин, што се може довести у везу са чињеницом да имају више времена на располагању за рад са децом, те су се на адекватнији начин могли организовати и ускладити нову, активнију улогу у учењу са де-

тетом са осталим обавезама (Бром и др. 2020: 5; Бамани 2020: 24). Родитељи са троје деце у најмањој мери сматрају да је учење на даљину економичније, као и да је рад од куће економичнији, што је очекивано, јер треба издвојити пуно времена, ресурса и енергије за организовање учења и рада код куће за више деце (Гарб 2020: 59).

Као највећи недостатак родитељи опажају проблем одсуства контакта са другом децом, затим проблем добијања увремене повратне информације од учитеља; следи недостатак повезан са потребним ИКТ ресурсима, знањима и подршком, а на крају је присутан и проблем везан за недостатак времена. Ови подаци нам говоре да су родитељи свесни да је школа деци потребна не само због уско образовног аспекта, већ и за социјализацију. Наиме, бројни аутори истичу управо важност социоемоционалног развоја детета у школи, који је подстакнут управо одговарајућим интеракцијама које ученици остварују кроз размену са другом децом (Едвардс и др. 2012; Микелић Прерадовић и др. 2016: 129; Залазник 2019). Такође, евидентно је да су имали проблеме са коришћењем дигиталних уређаја, који су вероватно последица недостатка одговарајућих знања и вештина, те мањка самих ресурса, о чему говоре и други аутори, посебно када је реч о мањим, руралним срединама и родитељима нижег социоекономског статуса (Долан 2016: 27; Хејл и др. 2010: 1316).

Када је реч о месту становања, што је средина већа, родитељи се више слажу да је проблем био недостатак директног контакта са другом децом, што је последица тога да су деца из мањих средина током ванредног стања директан контакт са другом децом могла остварити дружењем на улици. Они родитељи који су за време ванредног стања били код куће више су примећивали да деца недостаје директан контакт са ученицима, јер су имали више времена да посматрају своју децу и да са њима разговарају. Дакле, родитељи који су више времена проводили са својом децом више су увиђали да деца недостаје директан контакт са ученицима. Поред тога, у односу на број деце у породици, налази говоре да када има више деце у породици, мање се опажа недостатак контакта са вршњацима, јер се недостатак контакта надокнађује кроз дружење са браћом и сестрама (Едвардс и др. 2012; Микелић Прерадовић и др. 2016: 129; Залазник 2019).

У односу на степен образовања, што су родитељи образованији, свеснији су да је за квалитетније и савременије образовање неопходна одговарајућа ИК технологија, јер имају другачији поглед на трендове у образовању, односно, боље разумеју шта су предуслови успешне примене дигиталних ресурса у овом домену. Такође, што је више образовање родитеља, веће је и слагање са тврдњом да онлајн-учење захтева посебна знања. Наравно, и ово произлази из чињенице да са степеном образовања расте и ниво познавања специфичних захтева употребе ИТ средстава (Долан 2016: 27; Хејл и др. 2010: 1316; Ноуен и др. 2018: 4).

Запослени који су радили од куће највише сматрају да су проблем били ИТ ресурси, јер су од куће обављали послове за које су им такође била неопходна ИТ средства. Незапослени родитељи су, на другој страни, били растерећенији и нису имали потребу и изазов за усклађивањем обавеза и ресурса. Такође, родитељи који су током ванредног стања радили од куће и који су ишли на посао у већој мери истичу недостатак ИТ подршке, што опет говори о томе да су ресурсе морали распоредити између школских и пословних обавеза (Долан 2016: 27; Хејл и др. 2010: 1316).

Када се ради о доминантним тешкоћама, родитељи перципирају да су то првенствено превише градива и задатака на недељном нивоу, временска организација учења код куће и недовољна комуникација са наставницима. Осим тога, родитељи сматрају да деца нису довољно разумела градиво и да је постојао проблем у вези са недостатком интернет конекције. Ово упућује на то да су родитељи прилично незадовољни како самим концептом учења на даљину, тако и начином реализације оваквог вида наставе у пракси, пре свега у организационом и домену техничке подршке. Од свега највише забрињава то што наводе да су деца била преоптерећена, те да нису довољно разумела градиво, што је вероватно последица недовољне комуникације са наставницима (Арнот и др. 2020: 126; Донг и др. 2020: 15; Спинели и др. 2020: 6).

Родитељи који одлазе на посао имају мање времена и означавају израду домаћих задатака као већу тешкоћу у односу на оне који раде од куће. Они који раде од куће имају мањак опреме, јер је и њима потребна за обављање својих послова и онда то наводе као тешкоћу. Незапослени родитељи се разликују у овом погледу од свих других категорија родитеља, јер је могуће да немају средства да набаве опрему за учење на даљину (Гарб 2020: 59; Долан 2016: 27; Хејл и др. 2010: 1316).

У односу на број деце у породици, разлике се уочавају између родитеља са троје према онима да једним и двоје деце, тако што родитељи троје деце недовољну комуникацију са наставницима доживљавају као већу тешкоћу и вероватно су због тога под већим притиском. Такође, родитељи двоје и троје деце израду домаћих задатака наводе као већу тешкоћу, што је и логично јер у једној породици постоји више деце школског узраста са којима треба радити и издвојити време за израду домаћих задатака. Поред тога, родитељи са двоје, троје и четворо деце истичу у већој мери и тешкоће везане за недостатак опреме. Ово је такође очекивани резултат, јер што родитељи имају више деце школског узраста, то им је потребније више опреме за учење на даљину (рачунари, таблети, паметни телефони...). Ово можемо повезати и са тешкоћама проистеклим из недостатка интернет конекције, које у највећој мери наводе родитељи са троје и четворо деце. Наиме, више истовремено активних уређаја захтева квалитетну интернет конекцију, која у нашим срединама очигледно не постоји у довољној мери. Родитељи са више деце наводе као тешкоћу и недостатак адекватног простора, што је опет природно, јер

више деце захтева и више простора за учење код куће. Исто тако, родитељи са више деце наводе и недостатак упутстава од наставника, што може бити последица њихове преоптерећености већим бројем информација и задатака, што опет даље креира извесну несигурност и специфичну перцепцију овог домена (Долан 2016: 27; Хејл и др. 2010: 1316).

ЗАКЉУЧАК

Значај овог истраживања огледа се управо у његовом експлоративном карактеру, где су се утврдиле основне предности, али и недостаци и тешкоће у реализацији учења на даљину током пандемије ковида 19, из перспективе родитеља, који су по први пут имали овако велику улогу у остваривању наставног процеса. Првенствено тешкоће и проблеми са којима су се родитељи суочавали током овог периода пружају драгоцене смернице за даљи развој и унапређење учења на даљину, што од велике важности може бити у будућности, с обзиром на то да употреба дигиталних технологија добија све већи примат и у оквиру редовне наставе, а сада се показала и важност употребе ИТ средстава у ванредним околностима, за које свакако образовни систем треба бити спреман и у долазећем времену.

На основу доминантних искустава, тј. проблема и тешкоћа са којима су се родитељи суочавали, може се закључити да би препоруке и смернице за унапређење реализације наставе на даљину обухватале едукацију родитеља за активно учешће у реализацији онлајн-наставе, у првом реду за употребу дигиталних технологија, затим обезбеђивање одговарајуће ИТ подршке (више уређаја, боља интернет веза), као и подизање квалитета комуникације са наставницима, првенствено кроз настојање да се постигне виши степен јасноће информација. Такође, обим градива и неопходних садржаја потребно је ревидирати, са циљем издвајања приоритета и смањења преоптерећености ученика, наставника и родитеља, а тамо где је могуће, родитељима је потребно у што већој мери обезбедити да раде од куће, уз одговарајуће ресурсе.

Када је реч о ограничењима, највећи недостатак ове студије је проблем репрезентативности, јер је обухватила релативно мали број родитеља који су били вољни да учествују у истраживању и имали су приступ интернету. Још једно ограничење може бити мали број отворених питања на која би родитељи заиста изнели своје мишљење. Свакако је ово истраживање пружило почетни увид у новонасталу ситуацију, са идејама о могућностима за унапређење онлајн-наставе, при чему се кроз будућа истраживања, са превазилажењем ових ограничења, може добити специфичнији увид и јасније смернице за праксу.

ЛИТЕРАТУРА

Алдхафери, Кан (2016): F. Aldhafeeri, B. Khan, Teachers' and students' views on E-Learning readiness in Kuwait's secondary public schools, *Journal of Educational Technology Systems*, 45(2), 202–235. DOI: [10.1177/0047239516646747](https://doi.org/10.1177/0047239516646747)

Арног, Јеланд (2020): L. Arnott, N. Yelland, Multimodal lifeworlds: Pedagogies for play inquiries and explorations, *Journal of Early Childhood Education Research*, 9(1), 124–146.

Бамани, Макдум, Баручи, Алинасрин, Давуд, Сидра (2020): S. Bhamani, A. Z. Makhdoom, V. Bharuchi, K. Ali Nasreen, A. Dawood, Sidra, Home Learning in Times of COVID: Experiences of Parents, *Journal of Education and Educational Development*, 7(1), 9–26, <http://dx.doi.org/10.22555/joeeed.v7i1.3260>

Бром, Лукавски, Грегер, Ханеман, Стракова, Шварицек (2020): C. Brom, J. Lukavský, D. Greger, T. Hannemann, J. Straková, R. Švaricek, *Mandatory Home Education During the COVID-19 Lockdown in the Czech Republic: A Rapid Survey of 1st-9th Graders' Parents*, *Front. Educ.*, 5:103. DOI: [10.3389/feeduc.2020.00103](https://doi.org/10.3389/feeduc.2020.00103)

Гарб, Огурлу, Логан, Кук (2020): A. Garbe, U. Ogurlu, N. Logan, P. Cook, COVID-19 and Remote Learning: Experiences of Parents with Children during the Pandemic, *American Journal of Qualitative Research*, Vol. 4, No. 3, 45–65, <https://doi.org/10.29333/ajqr/8471>.

Делоч, Чиоу, Шерман, Ислам, Вандебоут, Тросет, Строс, Одохети (2010): J. DeLoache, C. Chiong, K. Sherman, N. Islam, M. Vanderborcht, G. Troseth, G. Strouse, K. O'Doherty, Do babies learn from baby media?, *Psychological Science*, 21(11), 1570–1574. DOI: [10.1177/0956797610384145](https://doi.org/10.1177/0956797610384145)

Долан (2016): J. Dolan, Splicing the divide: A review of research on the evolving digital divide among K–12 students, *Journal of Research on Technology in Education*, 48(1), 16–37, <https://doi.org/10.1080/15391523.2015.1103147>.

Донг, Као, Ли (2020): C. Dong, S. Cao, H. Li, Young Children's Online Learning during COVID-19 Pandemic: Chinese Parents' Beliefs and Attitudes, *Children and Youth Services Review*, <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105440>.

Едвард, Скутерис, Радерфорд, Катер-Мекензи (2012): S. Edwards, H. Skouteris, L. Rutherford, A. Cutter-Mackenzie, 'It's all about Ben10™': Children's play, health and sustainability decisions in the early years, *Early Child Development and Care*, 183(2), 280–293. DOI: [10.1080/03004430.2012.671816](https://doi.org/10.1080/03004430.2012.671816)

Залазник (2019): M. Zalaznick, Online service intends to expand pre-K access. (EQUITY), *District Administration*, 55(8), 12.

ЗООВ (2013): Закон о основном образовању и васпитању, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 55/2013.

Лепичник-Водопивец, Пија (2013): J. Lepicnik-Vodopivec, S. Pija, Communication technology in the home environment of four-year-old children (Slovenia), *Comunicar*, 20(40), 119–126. DOI: [10.3916/C40-2013-03-02](https://doi.org/10.3916/C40-2013-03-02)

Микелић Прерадовић, Лесин, Сагуд (2016): N. Mikelic Preradovic, G. Lesin, M. Sagud, Investigating parents' attitudes towards digital technology use in early childhood: A case study from Croatia, *Informatics in Education*, 15(1), 127–146. DOI: [10.15388/infedu.2016.07](https://doi.org/10.15388/infedu.2016.07)

Ноувен, Биеке (2018): M. Nouwen, Z. Bieke, Redefining the role of parents in young children's online interactions. A value-sensitive design case study, *International Journal of Child-Computer Interaction*, 18, 22. DOI: [10.1016/j.ijcci.2018.06.001](https://doi.org/10.1016/j.ijcci.2018.06.001)

Расмитадила, Руси, Ракметала, Самсудин, Сиаоди, Нуртанто, Тамбунан (2020): A. Rasmitadila, R. Rusi, R. Rachmadtullah, A. Samsudin, E. Syaodih, M. Nurtanto, A. R. S. Tambunan, The Perceptions of Primary School Teachers of Online Learning during the COVID-19 Pandemic Period: A Case Study in Indonesia, *Journal of Ethnic and Cultural Studies*, Vol. 7, No. 2, 90–109, <http://dx.doi.org/10.29333/ejecs/388>.

Ситуморанг, Пурба (2020): E. L. Situmorang, B. M. M. Purba, *Online Learning And Its Challenges For Parents*. DOI: [10.31219/osf.io/v6fd3](https://doi.org/10.31219/osf.io/v6fd3)

Спинели, Лионети, Пасторе, Фасоло (2020): M. Spinelli, F. Lionetti, M. Pastore, M. Fasolo, Parents' Stress and Children's Psychological Problems in Families Facing the COVID-19 Outbreak in Italy, *Frontiers in Psychology*, 11: 1713. DOI: [10.3389/fpsyg.2020.01713](https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01713)

Светска здравствена организација (2019): World Health Organization, *Coronavirus disease (COVID-19) advice for the public*, <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/advice-for-public>.

Хејл, Котен, Дренти, Голднер (2010): T. Hale, S. Cotten, P. Drentea, M. Goldner, Rural–urban differences in general and health-related internet use, *American Behavioral Scientist*, 53(9), 1304–1325, <https://doi.org/10.1177/0002764210361685>.

Хатсиђани, Кеј (2014): M. Hatzigianni, M. Kay, Parents' beliefs and evaluations of young children's computer use, *Australasian Journal of Early Childhood*, 39(4), 114–122.

Хоџиз, Мор, Локи, Траст, Бонд (2020): C. Hodges, S. Moore, B. Lockee, T. Trust, A. Bond, The Difference Between Emergency Remote Teaching and Online Learning, <https://er.educause.edu/articles/2020/3/the-difference-between-emergency-remote-teaching-and-online-learning>.

Шаркинс, Њутн, Албиаз, Џејмс (2016): K. Sharkins, A. Newton, N. E. Albaiz, E. James, Preschool children's exposure to media, technology, and screen Time: Perspectives of caregivers from three early childcare settings, *Early Childhood Education Journal*, 44(5), 437–444. DOI: [10.1007/s10643-015-0732-3](https://doi.org/10.1007/s10643-015-0732-3)

Mila B. Beljanski

Ruženka J. Šimonji Černak

Mia R. Marić

University of Novi Sad

Faculty of Education in Sombor

Department of Social Sciences

PARENTS' PERCEPTION OF ONLINE TEACHING DURING THE COVID-19 PANDEMIC

Summary: Within the circumstances of the COVID-19 pandemic, the education system had to adapt to the new situation. In Serbia, the teaching was entirely online from March to May 2020. This paper presents the results of a study concerning primary school students' parents' perception of online teaching, which is a part of a broader research on online teaching. The research was conducted on sample of 554 parents from Serbia. An online questionnaire specially designed for the purpose of the research was used. The main goal was to investigate parents' attitudes towards online teaching – the arguments for and against it, as well as perceived difficulties. The results showed that mothers were the ones who were mostly involved in online teaching, that parents had to dedicate 1 or 2 hours daily of their time to online teaching and that parents were aware that online teaching was accompanied by more difficulties than advantages. Parents stated that the use of IC technology contributed to improving the teaching process. Disadvantages most often included the lack of contact with other children and the problem of getting timely feedback from teachers. When it comes to the dominant difficulties, parents perceived that there was too much study material and tasks on a weekly basis, time organization of studying at home and insufficient communication with teachers. The significance of this research is reflected in its exploratory character and the fact that it was conducted at the very moment when online teaching was taking place.

Keywords: COVID-19, online teaching, primary school, parents.